

Emili BOIX-FUSTER

Civisme contra cinisme: llengües per viure i conviure

Barcelona: Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya, 2012, 212 p.

El prestigiós sociolingüista Emili Boix-Fuster ens proposa aquesta vegada un assaig molt personal força allunyat –pel que fa a estil i convencions, però no pas pel que fa a preocupacions i sentit últim– de les seves línies de recerca habituals, darrerament centrades en la transmissió lingüística en parelles mixtes. *Civisme contra cinisme* és, en efecte, una mena de manual de civisme lingüístic i, com a tal, va merèixer el premi de Civisme Serra i Moret 2010, atorgat per la Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària de la Generalitat catalana. El llibre, amb un to extremament amable i conciliador, però alhora crític i reivindicatiu (un to assertiu, com diria l'autor), exposa una sèrie d'aspectes relacionats amb les llengües i la convivència i proposa diferents línies d'actuació per avançar cap a un món més respectuós i civilitzat pel que fa a la gestió lingüística.

Certament, en l'àmbit del civisme (com en molts altres) les qüestions lingüístiques no se solen considerar prioritàries, i de fet, d'això també se n'exclama l'autor: «En els tractats virtuosos apareix rarament o no apareix mai la llengua» (p. 19). L'assaig vol justament corregir una mica aquesta mancança a través de nou perspectives diferents però sempre centrades en la llengua, cadascuna de les quals ocupa un capítol. Cada capítol comença amb una suposada carta que planteja i exemplifica, de manera personal i amb una clara implicació emocional, les qüestions que es tractaran tot seguit, i acaba amb una sèrie de propostes pràctiques.

Boix-Fuster, després d'una introducció general que constitueix el capítol 1, explora en el capítol 2 la interessant tensió entre identitats culturals, llibertat individual, respecte per la diferència, integració o dret a la preservació de la pròpia cultura. Al costat, doncs, d'una defensa clara de la diversitat lingüística, es pregunta coses com ara si és possible «esperar que els catalans es responsabilitzin del futur de la seva llengua històrica i de la diversitat lingüística?» (p. 32), alhora que expressa amb contundència la convicció que el «somni monolingüe, el somni de tornar a un hipotètic paradís perdut, no sols és inhumà sinó impossible». Jesús Tuson (a qui no per casualitat Boix-Fuster cita sovint i anomena mestre) plana per aquestes pàgines, com també M. Carme Junyent, especialment en les propostes didàctiques del final del capítol per tal de sensibilitzar a favor de la diversitat.

El capítol 3 s'ocupa de la cohabitació de català i castellà. L'autor hi repassa sucintament la relació i sintetitza els posicionaments ideològics davant el contacte cultural. Les propostes finals d'aquest capítol van en la línia de fer conscients els lectors del paper que tenen avui català i castellà als territoris catalanoparlants.

El quart capítol se centra en l'anomenada diversitat interna, és a dir, en la gran varietat de situacions sociolingüístiques que podem trobar en aquests territoris. Aquesta diversitat porta l'autor a enunciar els sis reptes a què, segons Albert Branchadell, s'enfronta la llengua catalana: desintegració, divisió, dissolució, devaluació, desaparició i domini, als quals l'autor n'afegeix el setè, desmobilització. Molt interessant (i poc freqüent) és la consciència que el secessionisme no solament s'alimenta des del País Valencià, sinó que també «hi ha casos de desintegració des de Catalunya, quan no es reconeixen com a propis i iguals tots els parlars del domini» (p. 72).

El capítol 5 es dedica a la qualitat lingüística (en el sentit de fer «servir la llengua d'una manera socialment adequada, per exemple, amb un llenguatge no discriminatori segons el sexe, o amb un nivell de llenguatge accessible i clar per al ciutadà», p. 108), un aspecte sens dubte central en un projecte de civisme. Boix-Fuster critica els discursos suposadament racionalistes que pretenen que les llengües han de ser simples instruments de comunicació i proposa les bones pràctiques lingüístiques com a element central de civisme i convivència democràtica.

El capítol 6 entra en una qüestió especialment sagnant: la tria de llengües. El llibre exposa de nou el vell problema de l'anomenada «norma de subordinació o d'adaptació lingüística» (p. 122), intenta explicar-ne l'origen i proposa estratègies que l'evitin i alhora evitin el malestar freqüent que per a molts parlants comporta mantenir-se en el català davant d'interlocutors castellanoparlants. En el capítol següent, aborda la qüestió de la transmissió lingüística en famílies bilingües o multilingües. Boix-Fuster hi sintetitza els resultats de les seves recerques, que ens donen tant motius de preocupació (per exemple per l'abassegadora majoria de parelles mixtes català-castellà que es relacionen en castellà) com d'esperança (a Catalunya, tant les recerques quantitatives com les qualitatives apunten cap a una tria una mica més freqüent del català amb els fills de parelles mixtes; no és el cas, però, a tots els territoris).

El capítol 8 es dedica a la visibilitat del català en l'àmbit internacional. El llibre exemplifica la freqüent indiferència (en alguns casos animadversió) d'alguns al·loglots cap al català, entès com a obstacle o com a romanalla localista. Finalment, el capítol 9 parla de l'aprenentatge de llengües estrangeres. L'autor critica que tan sovint «llengua estrangera» vulgui dir exclusivament anglès, i es mostra partidari d'obrir el ventall. També pensa que l'anglès podria arribar a ser nociu. Tanmateix, lamenta el que considera un molt baix percentatge de parlants competents d'aquesta llengua: «el 2009 un 21,7% de la població catalana afirmava poder parlar en anglès, xifra molt baixa en un país que depèn massa del turisme i de les tres esses: sol, sexe i sorra» (p. 177). Si més d'una cinquena part de la població és poc, implícitament se'ns diu que tothom hauria de parlar anglès.

Les conclusions apunten cap a futurs que cal escriure i dels quals «no ens podem desentendre», com faria «un parlant d'una llengua segura» (p. 194). Els catalano-parlants estem, per a Boix-Fuster, en condicions de proposar un model de civisme lingüístic, però per a això ens cal coratge i a més, «cal astúcia. L'astúcia de qui se sap més feble, més vulnerable» (p. 203).

El llibre de Boix-Fuster torna a posar sobre la taula, aquest cop des d'una perspectiva cívica, bona part de les preocupacions d'una sociolingüística catalana de sempre compromesa amb la seva comunitat. Un esment especial mereixen les nombroses citacions i recomanacions bibliogràfiques: Boix-Fuster és, també en el sentit de fer descobrir textos essencials i il·luminadors d'altres autors, un gran professor (això sí: el sistema de remissions necessita una revisió). Podríem retreure-li un cert –segur que conscient i volgut– catalanocentrisme en el sentit de plantejar els problemes d'incivisme lingüístic sempre en relació amb les condicions del català, que no són les condicions de bona part de les llengües en situació d'inseguretat. La normalitat a què aspira per al català sembla la normalitat dels estats, perquè estatals són gairebé tots els referents a què apunta (les «llengües mitjanes» més citades tenen estat propi: danès, txec, estonià, finès, holandès...). No cal dir que es tracta d'una aspiració més que legítima, però aleshores segurament no pot ser universalitzable, és a dir, no constitueix un model factible per a totes les llengües minoritzades (si les llengües són cap a cinc mil, l'únic camí és construir cinc mil estats?). Necessitem alternatives cíviques a aquest concepte de normalitat.

En síntesi, el llibre de Boix-Fuster és una lectura estimulante, del tot recomanable, sobretot en un moment en què la convivència lingüística és una necessitat ineludible de les nostres societats plurilingües.

Pere Comellas Casanova
Universitat de Barcelona